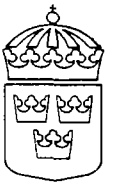
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1989/90:AU7

Personalpolitik

1989/90
AU7

Sammanfattning

I betänkandet behandlas 14 motioner från förra riksmötet rörande olika frågor inom den statliga personalpolitiken. Motionerna gäller den allmänna inriktningen av personalpolitiken, meritvärdering, personalpolitik mot alkoholskador, utbyte av ökad lön mot förkortad arbetstid, pensions- och försäkringsfrågor samt vissa ersättningsfrågor. Samtliga motioner avstyrks av utskottet.

Till betänkandet har fogats elva reservationer och ett särskilt yttrande.

Motionerna

1988/89:A285 av Sonja Rembo m.fl. (m) vari yrkas

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs angående statens roll som arbetsgivare.

1988/89:A601 av Lennart Brunander (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att värnpliktstjänstgöring får ett meritvärde likvärdigt med annan anställning.

1988/89:A602 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om den offentliga personalpolitiken m.m.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Fi501.

1988/89:A603 av Birgitta Hambraeus och Göran Engström (båda c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om höjning av bilersättningen för medresande.

1988/89:A604 av Sven-Gösta Signell m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om vidareutveckling av den statliga personalpolitiken i vad avser kampen mot alkoholskador.

1988/89:A605 av Erik Holmkvist och Eva Björne (båda m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om höjd bilersättning i de fyra nordligaste länen.

1* *Riksdagen 1989/90. 18 saml. Nr 7*

1988/89:A606 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om att ändra de i motionen nämnda grupplivförsäkringarna så att diskriminering av homosexuella efterlevande sambor upphävs.

1988/89:A607 av Ivar Virgin (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om egenlivränta för att ta bort uppenbara brister i nuvarande regler.

1988/89:A608 av Lars-Ove Hagberg m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen hemställer om en ny statlig lönepolitik som utgår från jämlikhet och rättvisa,

2. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till en statlig personalpolitik innebärande att a) satsning sker på en teknisk-humanistisk utbildning enligt vad i motionen anförs, b) nya arbetsorganisationsformer inom den statliga personalpolitiken inte får införas utan den lokala fackföreningens godkännande enligt vad i motionen anförs.

1988/89:A610 av Gösta Lyngå m.fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen begär att regeringen utarbetar tabeller, i vilka de mot löneklasser svarande arbetstidsförkortningarna anges,

2. att riksdagen uttalar sig för att avtalsförhandlingarnas parter inför den i motionen beskrivna valfriheten.

1988/89:A611 av Bo Lundgren m.fl. (m, fp, vpk, mp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om pension för dem som innehaft huvudlärar- eller institutionsföreståndartjänster.

1988/89:A612 av Lars Norberg (mp) vari yrkas att riksdagen beslutar av regeringen begära förslag till återinförandet av generella nattraktamenten.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:Sk454.

1988/89:A732 av Margit Gennser (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att utgående nattraktamenten för tjänsteresor i offentlig tjänst skall höjas från 55 kr. till ett belopp av sådan storleksordning att prismedvetandet vid val av nattlogi vid tjänsteresor stärks.

1988/89:A756 av Maria Leissner (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att homosexuella sambor även omfattas av efterlevandeskyddet i statens grupplivförsäkring.

Motiveringen återfinns i motion 1988/89:L421.

Inriktningen av den statliga personalpolitiken

Tre motioner rör inriktningen av den statliga personalpolitiken.

I motion A285 av Sonja Rembo m.fl. (m) behandlas statens roll som arbetsgivare. Staten måste i sin egenskap av arbetsgivare se till att anställnings- och löneformerna är sådana att tillgången på kompetent personal kan tryggas. Detta räcker emellertid inte. Staten måste också utveckla sin arbetsgivar- och arbetsledarroll, så att den statligt anställda personalen kan erbjudas arbets- och utvecklingsmöjligheter jämförbara med dem inom framgångsrika privata företag.

Folkpartiets motion A602 med motivering i motion 1988/89:Fi501 behandlar den offentliga sektorns personalpolitik. I motionen anförs att det är ett övergripande mål att underlätta rekrytering och utveckling av bra arbetskraft. Den offentliga sektorn måste därför kunna erbjuda konkurrenskraftiga arbetsvillkor i förhållande till den privata sektorn. Enligt motionärerna behövs ett mer flexibelt lönesystem bl.a. för att komma till rätta med regionala obalanser. Vidare krävs att det "osynliga kontraktet" uppmärksammas, dvs. faktorer såsom den anställdes befogenheter och ansvar, relationer till chefer, yrkesstolthet, status osv. Detta visas bl.a. av det faktum att enskilda arbetsgivare inom den sociala sektorn ofta har lättare att rekrytera personal.

Då stordriftsfördelarna i servicesektorn ofta är små samtidigt som den offentliga sektorns enheter är stora är det angeläget med en decentralisering och en delegering. I motionen pekas på att det finns mycket att lära av de enskilda alternativen, som ofta är uppbyggda av en entreprenör och drivs i liten skala. Mindre resultatenheter bör skapas. Den enskilde måste kunna styra och planera sitt eget arbete. Det skall vara möjligt att disponera åtminstone en del av ett budgetöverskott och flytta anslag mellan olika år.

De offentliga arbetsgivarna har enligt motionärerna ett ansvar för att hjälpa dem som vill starta eget. Alla anställda skall ges möjligheter att utvecklas och att göra karriär. Bättre belöningssystem måste införas, men de skall vara öppna och kända. De offentliga löneplanerna har blivit för sammanpressade vilket medför att det inte lönar sig att vidareutbilda sig.

Vidare måste lärarna ges vidgat ansvar och ökad frihet och de måste få tillfälle till karriär utan att behöva lämna sina pedagogiska uppgifter.

Slutligen framhåller motionärerna att för att de offentliga verksamheterna skall kunna nå sina mål fordras ett gott samarbete och ett ömsesidigt förtroende mellan politiker, personal och fack. Dock bör facket inte få någon vetorätt mot politiska beslut.

I motion A608 av Lars-Ove Hagberg m.fl. (vpk) begärs en ny statlig lönepolitik som utgår från jämlikhet och rättvisa. Motionärerna tar avstånd från den pågående uppvärderingen av chefsrollen som leder till stora höjningar av chefernas löner i förhållande till arbetare inom industri, vård, omsorg och servicenäringar. I syfte att lyfta den allmänna nivån på kunnandet föreslås en satsning på en teknisk-humanistisk utbildning för dem som inte har mer än nio år i skolan. Den är nödvändig för att minska utbildningsklyftorna. Vidare måste krav ställas på innehåll och inflytande i arbetet. De nya arbetsorganisationsformer som måste växa fram skall inte få införas utan den lokala fackföreningens godkännande.

Med anledning av de tre motionerna vill utskottet erinra om följande:

De övergripande målen för den statliga personalpolitiken är att bidra till en effektiv statsförvaltning, medverka till samhällsekonomisk balans och att främja ett demokratiskt arbetsliv. Ett förnyelsearbete pågår. Sålunda har regeringen nyligen beslutat om en utredning som skall se över den allmänna lagstiftningen om offentlig anställning. Denna översyn skall bl.a. syfta till att skapa bättre förutsättningar för personalpolitiska åtgärder som bidrar till förnyelse av den offentliga sektorn. Lagstiftningen skall göra det lättare för myndigheterna att driva en personalpolitik på grundval av den egna verksamhetens krav och förutsättningar.

I de två förstnämnda motionerna A285 (m) och A602 (fp) understryks vikten av konkurrenskraftiga anställningsvillkor för kompetent personal och goda arbets- och utvecklingsmöjligheter. I motion A608 (vpk) riktas invändningar mot uppvärderingen av chefsrollen. Utskottet vill framhålla att staten självfallet måste kunna anpassa sig till varierande förutsättningar i arbetslivet för att ha goda möjligheter att rekrytera och behålla chefer på alla nivåer. En viktig faktor vad avser chefsförsörjningen är lönefrågorna men också rörlighets- och utbildningsåtgärder. Statens arbetsgivarverk (SAV) har en nyckelroll i detta sammanhang. Med början i förra årets avtal har steg tagits för att anpassa lönesättningen till andra sektorer av arbetsmarknaden.

Folkpartimotionen A602 rör i övrigt förändringar inom den offentliga sektorn som alltmer kommit att införlivas i den aktuella politiken. Dit hör t.ex. decentralisering och strävan att bättre anpassa personalpolitiken i olika statliga verksamheter till de skilda miljöer i vilka de verkar. Utan att i detalj gå in på samtliga de spörsmål som behandlas i motionen kan utskottet konstatera att kraven i stora delar ligger i linje med den pågående utvecklingen. Genom den nyss beslutade utredningen tas ytterligare steg för att förnya den offentliga sektorn.

När det gäller det i motion A608 (vpk) i övrigt framställda kravet om satsning på utbildning för personer med bara nioårig skolgång vill utskottet hänvisa till en av regeringen helt nyligen aviserad utredning om kompetensutveckling på arbetsmarknaden. Syftet med utredningen är bl.a. att ge möjligheter till en ökad kompetens för alla på arbets-

marknaden. Denna möjlighet skall inte bara gälla dem som har den från början högsta utbildningen. Utskottet har inhämtat att det i utredningsuppdraget skall ingå att göra en kartläggning av befintlig personalutbildning och att analysera det framtida behovet av sådan. Utredningen skall också föreslå åtgärder som kan stimulera kompetensutvecklingen inom arbetslivet.

Utskottet anser med hänvisning till det anförda att motionerna A285 i nu berörd del, A602 och A608 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Meritvärdering

I motion A601 yrkar Lennart Brunander (c) att *meritvärdet av värnpliktstjänstgöring* skall likställas med annan anställning. Motionären tar som exempel två lärare, en manlig och en kvinnlig, som examineras samtidigt. Därefter fullgör den manlige läraren sin värnpliktstjänstgöring, medan den kvinnliga läraren börjar arbeta. De kommer senare att tjänstgöra vid samma skola. När elevantalet minskar blir det emellertid den manlige läraren som måste sluta. Skälet är att den kvinnliga läraren totalt sett har hunnit få flera tjänsteår.

Utskottet behandlade denna fråga i betänkandena AU 1987/88:1 och 1988/89:AU7. Därvid framhölls att den allmänna principen vid statlig tjänstetillsättning är att all erfarenhet som har relevans för den sökta tjänsten får åberopas och att det även gäller värnpliktstjänstgöring och däri ingående utbildning. Utskottet framförde att motionärens exempel mindre gällde meritvärdering än de i anställningsskyddslagen eller i avtal fastställda turordningsreglerna vid uppsägning på grund av arbetsbrist. En lösning på det problemet skulle enligt utskottet vara att tiden för värnpliktstjänstgöring i turordningshänseende jämställs med anställningstid. Utskottet var inte berett att förorda en sådan förändring. Inte heller nu finns skäl att föreslå sådan ändring. Motionen bör således inte leda till någon åtgärd från riksdagens sida.

Personalpolitik mot alkoholskador

Sven-Gösta Signell m.fl. (s) yrkar i motion A604 en vidareutveckling av den statliga personalpolitiken i vad avser kampen mot alkoholskador. Motionärerna pekar på alkoholens roll som olycksfaktor, faktor för otrivsel och som social störning på arbetsplatsen. Alkoholen är en väsentlig orsak till ökad både kort- och långtidssjukskrivning, social utslagning och för tidig död. Arbetsplatsen har en mycket stor möjlighet att både tidigt upptäcka och hjälpa människor med missbruksproblem och att varaktigt stödja och vårda. På en rad arbetsplatser pågår ett omfattande programarbete men tyvärr har inte alla en genomtänkt strategi. Statshälsan har byggt upp en omfattande kompetens på området. Det är enligt motionärerna angeläget att staten som arbetsgivare i detta avseende går före och anvisar väg för kommuner, landsting och privat företagsamhet.

Utskottet instämmer i motionärernas uppfattning om arbetsplatsens betydelse för att förebygga och stödja anställda med alkoholproblem. Det är viktigt att detta arbete fortsätter och intensifieras. Därvid bör uppmärksammas den roll som statens arbetsmiljönämnd (SAN) har i sammanhanget.

Nämnden har till uppgift att inom statsförvaltningen bl.a. främja utvecklingen av arbetsmiljöverksamheten, ge ut information och lämna råd som rör verksamheten samt att vara fackansvarigt organ för innehållet i den partsgemensamma utbildningen inom arbetsmiljöområdet. Enligt instruktionen för nämnden skall den arbeta i nära kontakt med de myndigheter och organisationer — särskilt arbetarskyddsstyrelsen och stiftelsen Statshälsan — som bedriver verksamhet inom arbetsmiljöområdet.

Nämnden har 1986 gett ut en skrift, "Att förhindra missbruk och utslagning. Rekommendationer från SAN". Den är avsedd att vara en vägledning för de lokala parterna, skyddsorganisationen och företagshälsovården. I skriften betonas det ansvar som parterna lokalt har att praktiskt handlägga dessa frågor inom arbetslivet. Missbruksfrågorna måste tacklas på samma sätt som andra personal- och arbetsmiljöfrågor. Detta underlättas om man har en klar policy och handlingsriktlinjer för dessa frågor. I skriften finns en hänvisning till de SAV-cirkulär som innehåller regler avseende alkoholmissbruk i statens tjänst. Vidare finns en beskrivning av hur Statshälsan kan erbjuda hjälp till myndigheternas arbetsplatser. SAN har uppgett att skriften är avsedd att ge impulser till hur man aktivt kan arbeta för att förhindra att missbruksproblem uppstår eller utvecklas i arbetslivet. Den är också ett uttryck för parternas gemensamma syn och inställning att missbruksfrågorna måste prioriteras i myndigheternas personalarbete och i den fackliga verksamheten.

Enligt utskottets mening bör den av SAN utarbetade skriften kunna utgöra vägledning och inspirationskälla för ett fortsatt aktivt arbete mot alkoholproblem på arbetsplatsen och detta inte bara på det statliga avtalsområdet utan också inom kommuner, landsting och privat företagsamhet. Den policy som skriften ger uttryck för kan därigenom få genomslag även på dessa områden. Med hänvisning till detta bör motionen inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Ökad lön eller minskad arbetstid

Motion A610 av Gösta Lyngå m.fl. (mp) gäller tjänstetidsklasser i statlig och kommunal tjänst. Motionärerna föreslår att en arbetstagare i samband med uppflyttning i högre tjänstetidsklass skall kunna välja mellan ökad lön och minskad arbetstid. Effekten av ett sådant system skulle för den anställde vara en möjlighet att byta ekonomisk standard mot livskvalitet. För arbetsgivaren skulle systemet innebära en med avseende på lönekostnader oförändrad budget för varje anställd. Den

förkortade arbetstiden skulle uppvägas av ett mer effektivt arbete. Slutligen skulle effekten av ett sådant system innebära en minskning av ekonomisk överhettning och av inflation. Motionärerna föreslår att tabeller utarbetas, i vilka de mot löneklasser svarande arbetstidsförkortningarna anges.

Arbetstidskommittén har nyligen lagt fram sitt betänkande (SOU 1989:53) Arbetstid och välfärd. Dess uppgift har varit att utreda konsekvenserna av olika arbetstidsreformer och förändrade arbetstidsmönster. Den aspekt på frågan som motionärerna tar upp har inte berörts av kommittén. Frågan är av det slaget att den kan bli föremål för förhandling mellan avtalsparterna. Utskottet har inhämtat att SAV i de pågående förhandlingarna verkar för ett slopande av systemet med löneplaner och tjänstetidsklasser. Mot den nu angivna bakgrunden avstyrker utskottet bifall till motionen.

Pension och försäkring

I motion A611 av Bo Lundgren m.fl. (m, fp, vpk, mp) behandlas frågan om *pension för dem som haft huvudlärar- eller institutionsföreståndartjänst.* Dessa tjänster, som var pensionsgrundande, avskaffades med verkan från den 1 juli 1987. Genom utformningen av pensionsbestämmelserna på avtalsområdet skulle därmed pension inte utgå utom i de fall någon innehaft sådan tjänst under de tre första av de sista fem anställningsåren. Många lärare, som tidigare innehaft tjänst som huvudlärare eller institutionsföreståndare, har därmed inte fått någon pensionsförmån för den ersättning de erhållit.

Motionärerna anser att detta inte är rimligt och att regeringen bör vidta åtgärder för att eliminera de rättsförluster som enskilda befattningshavare kan ha lidit.

Den 1 juli 1987 avskaffades huvudlärar- och institutionsföreståndartjänsterna i gymnasieskolan genom en ändring (1987:709) i skolförordningen. Ändringen grundades på ett beslut i riksdagen (prop. 1984/85:100, bil. 10 p. B 17, bet. UbU 18, rskr. 272). Motsvarande tjänster i grundskolan hade avskaffats fem år tidigare. Dessa uppdrag hade enligt löneavtalet medfört rätt till ersättning i form av uppdragstillägg, vilka var pensionsgrundande enligt det statliga pensionsavtalet. Enligt avtalet utgör pensionslönen, mycket förenklat, 65 % av arbetstagarens lön december månad före avgångsåret. Detta pensionens s.k. normalbelopp förhöjs genom multiplikation med en särskild faktor, lönetilläggsfaktorn. Denna påverkas av de pensionsgrundande lönetilläggen under vart och ett av de tre kalenderår som föregår året före avgångsåret. Förutsättningen för att en arbetstagare skall ha nytta av lönetilläggen i pensionshänseende är således att han uppburit inkomsten under de tre första av de sista fem åren före pensioneringen.

Enligt övergångsbestämmelserna till ändringen i skolförordningen fick den som den 30 juni 1987 innehade en arvodestjänst som huvudlärare eller institutionsföreståndare i gymnasieskolan med förordnande tills vidare behålla arvodestjänsten om högst fem år återstod till dess innehavaren uppnådde nedre gränsen inom den pensioneringsperiod som gällde för honom eller henne. Enligt vad utskottet inhämtat tillkom denna bestämmelse delvis som ett resultat av förhandlingar med de fackliga organisationerna.

Utskottet konstaterar att det som motionärerna beskriver som rättsförluster för de enskilda befattningshavarna är en effekt av det statliga pensionsavtalet som sådant. Pensionsnivån bestäms av den anställdes inkomst relativt kort före pensionsavgången. Utskottet kan av den anledningen inte dela motionärernas uppfattning att det är fråga om rättsförluster. Det är dessutom att märka att staten genom den särskilda övergångsbestämmelsen i viss mån tillgodosett de berörda befattningshavarnas intresse. Med hänvisning till det anförda avstyrks bifall till motion A611.

I motion A607 av Ivar Virgin (m) påtalas en brist i det statliga förmånssystemet. Den som slutar sin anställning och ansöker om *egenlivränta* kort före normal pensionsavgång kan få avsevärt bättre förmåner än genom den ordinarie pensionen. Motionären begär ett tillkännagivande till regeringen för att ta bort uppenbara brister i nuvarande regler.

En motion med likartat innehåll behandlades i 1988/89:AU7. Utskottet var då av samma uppfattning som motionären beträffande behovet av att se över det statliga pensionssystemet och konstaterade att SAV tagit upp frågan i förhandlingar med personalorganisationerna.

Utskottet har inhämtat att arbetsgivarverket nu har lagt fram ett avtalsförslag enligt vilket den påtalade effekten skulle elimineras. Med hänvisning till detta bör motion A607 inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Motionerna A606 av Lars Werner m.fl. (vpk) och A756 av Maria Leissner (fp) gäller *de statliga grupplivförsäkringarna*. Motionärerna anser att även homosexuella sambor bör omfattas av efterlevandeskyddet i försäkringarna.

Enligt 4 § i avtalet om statens tjänstegrupplivförsäkring (TGL-S) avses med sambo en ogift man eller kvinna som under äktenskapsliknande förhållanden bor tillsammans med en ogift arbetstagare eller före detta arbetstagare av motsatt kön. I förordningarna (1988:244— 246) om grupplivförsäkring för deltagare i arbetsmarknadsutbildning m.fl., för doktorander resp. för värnpliktiga m.fl., definieras sambo-begreppet på samma sätt som i avtalet. Enligt såväl avtalet som förordningarna har endast sådan sambo förmånstagarrätt.

En motion med motsvarande yrkande behandlades i utskottets betänkande 1988/89:AU7. Motionen avsåg det tidigare gällande reglementet angående statens grupplivförsäkring. Utskottet konstaterade att reglementet ersatts av avtalet, TGL-S, och att frågan om ändringar i avtalet tas upp vid förhandlingar mellan statens arbetsgivarverk och de statsanställdas huvudorganisationer, om någon av parterna begär det. Med hänvisning till detta avstyrktes motionen.

I socialförsäkringsutskottets betänkande 1988/89:SfU13 har motsvarande fråga behandlats såvitt gäller socialförsäkringens efterlevandeskydd. Utskottet åberopade vad som förekommit i anslutning till införandet av nya bestämmelser om efterlevandeförmåner i den allmänna försäkringen (prop. 1987/88:171, SfU29, rskr. 401, SFS 1988:881). En utgångspunkt för avgränsningen av den pensionsberättigade kretsen hade då varit att det skulle röra sig om en samlevnad med familjefunktioner och att parterna i och för sig skulle kunna ingå äktenskap med varandra. Bl.a. mot den bakgrunden föll efterlevande homosexuella utanför efterlevandepensioneringens tillämpningsområde. Socialförsäkringsutskottet hade inte haft någon erinran mot den i propositionen gjorda avgränsningen av den pensionsberättigade personkretsen och ansåg inte heller nu att det fanns skäl att utvidga kretsen.

Utskottet finner såvitt gäller de tre förordningarna inte anledning att göra annan bedömning i fråga om homosexuella sambors ställning än som kommit till uttryck i det nyss angivna betänkandet. Vad gäller TGL-S tas frågan om ändringar i avtalet, som ovan nämnts, upp på begäran av avtalspart. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna A606 och A756.

Ersättningsfrågor m.m.

Motionerna A612 av Lars Norberg (mp) och A732 av Margit Gennser (m) avser de statliga *nattraktamentena*. I den första motionen hemställs att de generella nattraktamentena återinförs. Med nuvarande system saknas enligt motionären anledning för den enskilde att hålla nere övernattningskostnaderna vilket lett till en omotiverat lyxbetonad hotellmiljö och en kostnadsexplosion på området. I den andra motionen påtalas den låga nivån på nattraktamentet, 55 kr., för den som inte haft styrkta kostnader. Resultatet har blivit att den anställde väljer dyrare nattlogi i stället för att nyttja billigare alternativ. Motionären anser att nivån skall höjas till ett belopp av sådan storleksordning att prismedvetenheten stärks.

När utskottet förra gången behandlade motioner om nattraktamentets storlek (1988/89:AU7) konstaterades att frågan tagits upp i ett bredare sammanhang, nämligen inom ramen för utredningen om reformerad inkomstbeskattning. Ett betänkande av utredningen (SOU 1989:33) föreligger nu. I detta föreslås grundläggande förändringar av traktamentsersättningarna. Dessa föreslås bli skattepliktiga. Avdrag skall medges med vissa schablonbelopp. Även förutsättningarna för avdrag föreslås ändrade.

Med hänsyn till pågående beredning inom regeringskansliet av bl.a. nu berörda frågor och till de förhandlingarna som förs mellan regeringen och berörda parter rörande omläggningen av skattesystemet saknas enligt utskottets mening för närvarande anledning till någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionerna A612 och A732.

De statliga bilersättningarna berörs i två motioner, A603 av Birgitta Hambraeus och Göran Engström (båda c) och A605 av Erik Holmkvist och Eva Björne (båda m).

I syfte att stimulera samåkning föreslås i den första en höjning av *bilersättningarna för medresande*. Ersättningen har ända sedan 1960-talet utgjort 5 öre per kilometer och medpassagerare. Den andra motionen avser höjd *bilersättning i de fyra nordligaste länen*. Beloppen har sedan lång tid tillbaka legat på samma nivå. Enligt motionärerna bör de återges den ursprungliga relationen till bensin- och bilkostnaderna.

Frågan om den särskilda bilersättningen i de fyra nordligaste länen behandlades i betänkandet 1988/89:AU7. Även i den frågan hänvisades till den då pågående inkomstskatteutredningen. I dess nu föreliggande betänkande föreslås också såvitt gäller bilersättningar grundläggande förändringar. Med hänvisning till vad som anförts ovan rörande omläggningen av skattesystemet avstyrks den nu behandlade motionen A605. Av samma skäl avstyrks motion A603 rörande bilersättning för medresande.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *den allmänna inriktningen av den statliga personalpolitiken*

att riksdagen avslår motionerna 1988/89:A285 yrkande 4, 1988/89:A602 och 1988/89:A608,

res. 1 (m)
res. 2 (fp)
res. 3 (vpk)

2. beträffande *meritvärdet av värnpliktstjänstgöring*

att riksdagen avslår motion 1988/89:A601,

res. 4 (c)

3. beträffande *statlig personalpolitik mot alkoholskador*

att riksdagen avlår motion 1988/89:A604,

4. beträffande *ökad lön eller minskad arbetstid*

att riksdagen avslår motion 1988/89:A610,

res. 5 (mp)

5. beträffande *pension för huvudlärare och institutionsföreståndare*

att riksdagen avslår motion 1988/89:A611,

res. 6 (mp)

6. beträffande *egenlivränta*

att riksdagen avslår motion 1988/89:A607,

7. beträffande *de statliga grupplivförsäkringarna*
att riksdagen avslår motionerna 1988/89:A606 och 1988/89:A756,
res. 7 (vpk, mp)

8. beträffande *nattraktamenten*
att riksdagen avslår motionerna 1988/89:A612 och 1988/89:A732,
res. 8 (m, fp, c)
res. 9 (mp)

9. beträffande *bilersättning i de fyra nordligaste länen*
att riksdagen avslår motion 1988/89:A605,
res. 10 (m)

10. beträffande *bilersättning för medresande*
att riksdagen avslår motion 1988/89:A603.
res. 11 (m, fp, c)

Stockholm den 24 oktober 1989

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Lars Ulander

Närvarande: Lars Ulander (s), Elver Jonsson (fp), Kjell Nilsson (s), Börje Hörnlund (c), Anders G Högmark (m), Gustav Persson (s), Sten Östlund (s), Bo Nilsson (s), Mona Saint Cyr (m), Charlotte Branting (fp), Kersti Johansson (c), Karl-Erik Persson (vpk), Monica Öhman (s), Eivor Husing (s), Erik Holmkvist (m), Gunilla Andersson (s) och Karin Thomé (mp).

Reservationer

1. Den allmänna inriktningen av den statliga personalpolitiken (mom. 1)

Anders G Högmark, Mona Saint Cyr och Erik Holmkvist (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar med "Med anledning" och på s. 5 slutar med "riksdagens åtgärd" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motion A285 (m) att staten i sin egenskap av arbetsgivare måste se till att anställnings- och löneformerna är sådana att tillgången på kompetent personal tryggas. Ytterligare ansträngningar måste göras för att statliga anställningar skall bli attraktiva. Det räcker inte med att kunna konkurrera lönemässigt. Staten måste också utveckla sin roll som arbetsgivare och arbetsledare så att personalen kan erbjudas arbets- och utvecklingsmöjligheter som är jämförbara med förhållandena i framgångsrika privata företag.

Med hänvisning till vad utskottet anfört tillstyrks motion A285. Motion A602 (fp) får i huvudsak anses tillgodosedd med det ovan anförda och påkallar därför inte någon särskild åtgärd från riksdagens sida. Yrkandena i motion A608 (vpk) har helt andra utgångspunkter som utskottet inte kan ställa sig bakom.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *den allmänna inriktningen av den statliga personalpolitiken*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:A285 yrkande 4 samt med avslag på motionerna 1988/89:A602 och 1988/89:A608 som sin mening ger regeringen tillkänna vad utskottet anfört.

2. Den allmänna inriktningen av den statliga personalpolitiken (mom. 1)

Elver Jonsson och Charlotte Branting (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar med "Med anledning" och på s. 5 slutar med "riksdagens åtgärd" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser — i likhet med folkpartimotionen A602 med motivering i motion Fi501 — att ett övergripande mål för den statliga personalpolitiken är att kunna rekrytera och behålla bra arbetskraft. Det är nämligen i mycket hög grad de anställdas motivation och kompetens som är avgörande för kvalitet, service och effektivitet inom den offentliga sektorn. Lönesystemet måste bli mer flexibelt och faktorer som den anställdes befogenheter, ansvar, relationer till chefer osv. måste uppmärksammas. En decentralisering och delegering är nödvändig. Staten som arbetsgivare har mycket att lära av de enskilda alternativen. Belöningssystem, som är öppna och kända, måste användas mera. Ett förtroendefullt samarbete krävs mellan politiker, personal och fack. Dock är det politikerna som är ytterst ansvariga för den offentliga verksamheten.

Med hänvisning till det anförda tillstyrks motion A602. Motion A285 (m) får samtidigt anses tillgodosedd med detta ställningstagande och bör därför inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida. Motion A608 (vpk) har helt andra utgångspunkter som utskottet inte kan ställa sig bakom.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *den allmänna inriktningen av den statliga personalpolitiken*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:A602 samt med avslag på motionerna 1988/89:A285 yrkande 4 och 1988/89:A608 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

3. Den allmänna inriktningen av den statliga personalpolitiken (mom. 1)

Karl-Erik Persson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar med "Med anledning" och på s. 5 slutar med "riksdagens åtgärd" bort ha följande lydelse:

Samhället präglas alltmer av orättvisa förhållanden. På arbetslivets område har SAFs syn på bl.a. chefsrollen kommit att i ökad utsträckning påverka även förhållandena inom den offentliga sektorn. Cheferna och andra "duktiga" medarbetare uppvärderas. Det här går ut över de vanliga arbetarna som får mycket måttliga löneökningar medan cheferna får sagolika lönelyft. Den utvecklingen måste stoppas. I stället skall arbetarrörelsens klassiska jämlikhetsideal och rättvisekrav vara ledstjärnan för lönepolitiken. Man måste också minska de stora utbildningsklyftorna genom att satsa på dem som har kortast utbildning. De fackliga organisationernas ställning bör stärkas. Nya arbetsorganisationsformer måste växa fram men det får inte vara som nu att de "självstyrande grupperna" i praktiken är hårt centralt styrda. Den lokala fackliga organisationens godkännande skall vara en förutsättning för att få införa nya arbetsorganisationsformer.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet motion A608 (vpk). Utskottet kan inte ställa sig bakom motionerna A285 (m) och A602 (fp), varför de avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

> 1. beträffande *den allmänna inriktningen av den statliga personalpolitiken*
> att riksdagen med bifall till motion 1988/89:A608 samt med avslag på motionerna 1988/89:A285 yrkande 4 och 1988/89:A602 som sin mening ger regeringen tillkänna vad utskottet anfört.

4. Meritvärdet av värnpliktstjänstgöring (mom. 2)

Börje Hörnlund och Kersti Johansson (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar med "Utskottet behandlade" och slutar med "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen i motion A601 (c) att värnplikten — som innebär en samhällstjänst — bör få ett meritvärde likvärdigt med annan anställning. Denna princip skall också gälla vid uppsägning på grund av arbetsbrist. Regeringen bör sålunda återkomma till riksdagen med lagförslag som tillgodoser principen om lika meritvärde för värnpliktstjänstgöring.

Vad utskottet anfört med anledning av motion A601 bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *meritvärdet av värnpliktstjänstgöring*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:A601 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

5. Ökad lön eller minskad arbetstid (mom. 4)

Karin Thomé (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 7 som börjar med "Arbetstidskommittén har" och slutar med "till motionen" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att det förslag som framförs i motion A610 (mp) har stora förtjänster. Genom möjligheten att byta ut den ökade lön som följer av uppflyttning i tjänstetidsklass mot förkortning av arbetstiden kan arbetstagaren själv få välja mellan högre ekonomisk standard och livskvalitet. Systemet skulle vara till fördel för arbetsgivaren i ekonomiskt hänseende — den förkortade arbetstiden uppvägs av att den äldre och mer erfarne personen utför ett effektivare arbete. Det skulle också komma hela samhället till gagn genom att det skulle få en dämpande effekt på samhällsekonomin och utgöra ett vapen mot arbetslöshet. Åtgärder bör vidtas för det praktiska genomförandet av en sådan reform.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet motion A610 vari yrkas 1. att riksdagen begär att regeringen utarbetar tabeller, i vilka de mot löneklasser svarande arbetstidsförkortningarna anges samt 2. att riksdagen uttalar sig för att avtalsförhandlingarnas parter inför den ovan beskrivna valfriheten.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *ökad lön eller minskad arbetstid*

att riksdagen med bifall till motion 1988/1989:A610 ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

6. Pension för huvudlärare och institutionsföreståndare (mom. 5)

Karin Thomé (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar med "Utskottet konstaterar" och slutar med "motion A611" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer i den uppfattning som framförs i motion A611 (m, fp, vpk, mp) att det inte är rimligt att många lärare som tidigare haft tjänst som huvudlärare eller institutionsföreståndare blir helt utan pensionsförmåner för den ersättning som de erhållit för detta arbete. Reglerna på området får otillfredsställande effekter. Utskottet anser därför att regeringen bör vidta åtgärder för att eliminera de rättsförluster som enskilda befattningshavare kan ha lidit.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *pension för huvudlärare och institutionsföreståndare*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:A611 som sin mening ger riksdagen till känna vad utskottet anfört.

7. De statliga grupplivförsäkringarna (mom. 7)

Karl-Erik Persson (vpk) och Karin Thomé (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 9 som börjar med "Utskottet finner" och slutar med "och A756" bort ha följande lydelse:

Lagar och avtal som diskriminerar homosexuella efterlevande sambor bör ändras. De statliga grupplivförsäkringarna ger idag inte sådana sambor något efterlevandeskydd. De bör därför utvidgas i detta hänseende. Utskottet tillstyrker motionerna A606 (vpk) och A756 (fp). Riksdagen bör sålunda hos regeringen begära förslag om att ändra de i den förstnämnda motionen nämnda grupplivförsäkringarna och som som mening ge regeringen tillkänna att homosexuella sambor även bör omfattas av efterlevandeskyddet i statens grupplivförsäkring.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *de statliga grupplivförsäkringarna*

att riksdagen med bifall till motionerna 1988/89:A606 och 1988/1989:A756 ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

8. Nattraktamenten (mom. 8)

Elver Jonsson (fp), Börje Hörnlund (c), Anders G Högmark (m), Mona Saint Cyr (m), Charlotte Branting (fp), Kersti Johansson (c) och Erik Holmkvist (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "Med hänsyn" och slutar med "och A732" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill i detta sammanhang, i likhet med motion A732 (m), framhålla vikten av att staten som arbetsgivare håller nere kostnaderna för personalens övernattningar genom att i kommande avtal utforma regler för bl.a. nattraktamentena på ett sätt som stimulerar till sådana övernattningsalternativ som medför lägre kostnader. Ett sätt att minska övernattningskostnaderna är att justera nattraktamentet på 55 kr. med hänsyn till penningvärdeförsämringen. Många skulle då ordna annat nattlogi än det allt dyrare hotellalternativet. Oavsett vad utredningen om reformerad inkomstbeskattning föreslagit i fråga om traktamenten och oavsett vad detta leder fram till i skattehänseende anser utskottet att ovanstående utgångspunkter bör uppmärksammas av staten i sin egenskap av arbetsgivare. Riksdagen bör därför hos regeringen begära att nattraktamentena för tjänsteresor i offentlig tjänst höjs. Motion A732 tillstyrks således av utskottet. Motion A612 (mp) är därmed i huvudsak tillgodosedd och bör därför inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *nattraktamenten*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:A732 samt med avslag på motion 1988/89:A612 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

9. Nattraktamenten (mom. 8)

Karin Thomé (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "Med hänsyn" och slutar med "och A732" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer i vad som anförts i motion A612 (mp). Sedan det generella nattraktamentet avskaffades har det skett en våldsam ökning av övernattningskostnaderna vid tjänsteresor. Den enskilde saknar helt anledning att hålla nere kostnaderna vilket i sin tur leder till att hotellägarna konkurrerar om de tjänsteresande inte med låg kostnad utan med hög service. Oavsett vad som må bli resultatet av det nyligen framlagda förslaget om ändrade skatteregler för traktamenten anser utskottet att riksdagen med bifall till motion A612 bör besluta att av regeringen begära förslag till återinförande av generella nattraktamenten. Motion A732 (m) får därmed anses i huvudsak tillgodosedd.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *nattraktamenten*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:A612 samt med avslag på motion 1988/89:A732 ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

10. Bilersättning i de fyra nordligaste länen (mom. 9)

Anders G Högmark, Mona Saint Cyr och Erik Holmkvist (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "Frågan om" och slutar med "för medresande" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motion A605 (m) att den extra bilersättningen i de fyra nordligaste länen är alltför låg. Med hänsyn till dels de faktorer den har till uppgift att kompensera, dels den allmänna prisutvecklingen är det angeläget att justering sker. Riksdagen bör därför hos regeringen begära att ersättningen höjs. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *bilersättning i de fyra nordligaste länen*

att riksdagen med bifall till motion 1988/89:A605 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

11. Bilersättning för medresande (mom. 10)

Elver Jonsson (fp), Börje Hörnlund (c), Anders G Högmark (m), Mona Saint Cyr (m), Charlotte Branting (fp), Kersti Johansson (c) och Erik Holmkvist (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "Frågan om" och slutar med "för medresande" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser det av miljöskäl vara angeläget att genom olika åtgärder stimulera samåkning. Den ersättning som betalas i dag, 5 öre per kilometer och passagerare, är för låg för att fylla den funktionen. Ersättningen bör höjas till en sådan nivå att detta intresse tillgodoses. Detta bör påpekas för arbetsgivarverket. Utskottet tillstyrker således motion A603 (c).

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *bilersättning för medresande*
att riksdagen med bifall till motion 1988/89:A603 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Särskilt yttrande

Bilersättning för medresande (mom. 10)

Karin Thomé (mp) anför:

Jag instämmer i syftet med motion 1988/89:A603. Företeelsen att massor med bilar färdas med endast en person i bilen är förvisso ett uttryck för kvalificerat miljö- och resursslöseri. Det är väl motiverat att införa ett ökat incitament till samåkning vid tjänsteresor, i synnerhet som den nuvarande femöringen varit oförändrad sedan 1960-talet. Femton öre per kilometer vore en mot dagens penningvärde mer passande ersättning.

Samtidigt menar jag emellertid att den enskildes fördel att använda egen bil i tjänsten bör minskas genom att sänka grundersättningen, så att det blir mindre lönsamt att använda bil i tjänsten. Därför har jag inte kunnat ansluta mig till reservation 11 trots att jag anser att ersättningen för medresande bör ökas.